

HIÁNYPÓTLÓ MUNKA MAGYARORSZÁG XX. SZÁZADI TÖRTÉNELMÉNEK EGY SZÉGYENTELJES FEJEZETÉRŐL

Perczel Olivér:

Egy megszállás anatómiája – Román világ Magyarországon 1918–1920.

Jaffa Kiadó és Kereskedelmi Kft., Budapest, 2024. 223 p.

Magyarország 1918 és 1920 közötti, románok által való megszállása viszonylag keveset kutatott terület a hazai történészek körében, és a társadalmi közbeszédben sem sok szó esik róla. Mindez valamelyest érthető, hiszen az első világháború vége és békeszerződésekkel való lezárása ugyan nem tartozik a leghosszabb történelmi periódusok közé, viszont Európa – és különösen hazánk – históriájának egyik legtöbb fordulattal teli, legzavarosabb és sok szempontból legsötétebb szelete. Valószínűleg kevés olyan laikus, de a múlt megismerése iránt fogékony honfitársunk létezik, akinek az ezen időintervallumról szóló könyvek a kedvencei közé tartoznának: természetes, hogy az átlagember kevésbé kedveli a szembesülést szülőföldje történelmének dicstelenebb eseményeivel. Márpedig, ha egy ország földjét a vele szomszédos állam – amellyel a kapcsolata ráadásul már évszázadok óta súrlódásokkal, vélt vagy valós sérelmekkel, területi vitákkal terhelt – katonáinak bakancsa tapossa, sőt még a fővárosát is kifosztja, az az adott nemzetet inkább szegénykezésre, a kollektív emlékezet elhomályosítására motiválhatja, mintsem a nosztalgikus visszatekintésre vagy legalább a múlt korrekt, tárgyilagos feltárására. Emellett történész legyen a talpán, aki képes átlátni és kibogozni, majd érthetően a nagyközönségnek bemutatni minden összekuszálódott szálát, legyen szó a Monarchia

agóniájának utolsó szakaszáról, az őszirózsás forradalomról, a Tanácsköztársaság rémuralmáról – vagy akár Magyarország román megszállásáról.

Utóbbira vállalkozott többéves kutatás eredményeit összegezve Perczel Olivér történész, Budapest Főváros Levéltárának főlevéltárosa, az Erőszakkutató Intézet munkatársa. A szerző elsősorban primer forrásokra támaszkodva elemzi a közvetlenül az első világhéges után lezajlott román–magyar háborút, sőt a kötet elején – a teljesség kedvéért – megismerhetjük az első nagyszabású román betörést is Erdélybe, amelyért cserébe az antanthatalmak odaígérték keleti szomszédunknak Bukovina egy részét, a Bánságot, Erdélyt, valamint a Partiumot. (Eredetileg az új határ Vásárosnaménynál és Szegednél elérte volna a Tisza vonalát is, így Békéscsaba és Gyula ma Románia része lenne.) Az 1916 augusztus végén induló támadás elsősorban a Szász- és a Székelyföldet érintette, ahol – mint azt a könyvből részletesen megtudhatjuk – a románok kegyetlenkedéseinek nagyszámú polgári személy is áldozatul esett. A központi hatalmaknak azonban ekkor még volt kellő erejük ahhoz, hogy visszaverjék a hódítókat: novemberre már a Kárpátokon túl zajlottak a harcok, sőt december 6-án Bukarest is elesett, ahová bevonultak Mackensen tábornagy seregei.

Két évvel később viszont a Monarchia már nem volt képes ellenállni az újabb betörésnek, és Perczel Olivér munkájából nyomon követhetjük, hogy 1918. november közepétől hogyan hatoltak a – nem sokkal korábban elszenvedett csúfos vereség miatt bosszúra szomjazó – románok egyre beljebb az éppen széthullófélben lévő történelmi Magyarország területére. Hiába próbálták többen felvenni a harcot, a román királyi hadsereg túlereje lassan felőrlte az ellenállást, és 1919 augusztusára a mai Magyarország – kivéve a Dél-Dunántúlt – idegen uralom alá került. A román megszállók nemcsak rengeteg magyar katonát, hanem civilek százait is kivégezték, sokakat fogolytáborokba hurcoltak, a közterületek jelentős hányadán kijárási tilalmat rendeltek el, a sajtóban pedig szigorú cenzúrát vezettek be. Emellett megkezdtek Magyarország – általában értelmetlen, primitív rombolással egybekötött – kifosztását. Gyakorlatilag, mint a szerző rávilágít, mindenhol vittek mindent, ami csak mozdítható volt: a gabonaterméstől és az állatállománytól kezdve, az ipartermékeken, a gépsorokon, a közlekedési eszközökön át, egészen a nemzeti kulturális örökség részét képező értékekig. Az elrabolt javakat hosszú hónapokon keresztül szállították többnyire tehervagonokban Romániába. A mértéktelen fosztogatás és pusztítás, a civil lakossággal szembeni atrocitások a nagyhatalmak rosszallását is egyre inkább kiváltották. Végül, engedelmessé az antant utasításának, a megszállók 1919. november 14-én kiűrtették Budapestet, azonban a Tiszántúlt csak nem sokkal a trianoni békediktátumot megelőzően, 1920. áprilisban hagyták el.

Perczel Olivér kötetének ez a szomorú, közel másfél esztendeig tartó esemény-sorozat alkotja a gerincét, több mint kétszáz oldalon, kilenc fejezeten keresztül.

Állításait nemcsak korabeli sajtóanyagokkal, szakirodalmi hivatkozásokkal, hanem olyan, levéltári forrásokból nyert statisztikai adatokkal, hivatalos iratokkal, illetve szemtanúk beszámolóival támasztja alá, amelyek döntő többsége eddig ismeretlen volt a történészek előtt. A könyv ezért egyfelől hiánypótló, rendkívül alapos szakmunka – főleg, ha kiegészítjük a szerző másik, a témában szintén a közelmúltban megjelent kötetével¹ –, másfelől közérthető stílusával hasznos olvasmány az érdeklődő nagyközönségnek is. Mindenki számára elgondolkodtatóak lehetnek például a könyv epilógusában olvasható volt – és későbbi – román miniszterelnök, Brătianu szavai, amelyek 1920. július 1-jén hangoztak el a bukaresti parlamentben: „Nem nyugodhatunk addig, míg a magyar népet gazdaságilag és katonailag teljesen tönkre nem tesszük. Mert mindaddig, míg Magyarországon az életképességnek szikrája is van, mi magunkat biztonságban nem érezhetjük.” Perczel Olivér munkájának áttanulmányozása után rá kell döbennünk: az 1918 és 1920 közötti román kísérlet sikere bizony nem sokon múlt.

Pető Bálint

¹ Perczel Olivér: *A román-magyar háború és a román katonai megszállás magyar áldozatai (1919–1920)*. Erőszakkutató Intézet, Budapest, 2024. Lásd még a szerző egyéb, a témában írt cikkeit, pl. Perczel Olivér: *Budapest román megszállása, 1919*. Interpress Magazin, 2020/2. sz., 64–71.; Perczel Olivér: *Nagykovácsi román megszállása 1919-ben*. Nagykovácsi Kalendárium, 2020. 39–41.; Perczel Olivér: *Csongrád román megszállása, 1919*. Oppidum Csongrád, 2019. 41–65.; Perczel Olivér: „Míg a tábornokok haboznak, a románok rabolnak” – *Budapest román megszállása 1919-ben*. FONS: Forráskutatás és Történeti Segédtudományok, 2019/4. 405–430.; Perczel Olivér: *Hajdú-Bihar megye román megszállása, 1919–1920*. Honismeret, 2021/6. 44–52.; Perczel Olivér: *Békés megye a román megszállás idején, 1919–1920*. Történeti Muzeológiai Szemle, 2021. 39–56.; Perczel Olivér: *Román megszállás Szentesen, 1919–1920*. In: Gulyás László – Tóth Marcell – Zeman Ferenc (szerk.): *Lokális Trianon 1. – Csongrád, Csanád és Torontál vármegye az összeomlás éveiben, 1918–1920*. 99–126.; Perczel Olivér: *Csongrád román megszállása, 1919*. In: *Lokális Trianon 1. – Csongrád, Csanád és Torontál vármegye az összeomlás éveiben, 1918–1920*. 127–146.